Հայ Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք
1878 թվականից 2 հայոց թվականից 1329 թվականը
Գրագիտաց Ընկերության Վարչության Տարեգիրք
Գրագիտաց Ընկերության 14 հայոց թվականը
Գր. 3922

Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրքը հրատարակվում է տարեցտարի։ Գրագիտաց Ընկերության անդամներին տրվում է մեկական օրինակ։ Ուրիշներին գնվում է 3 մանեթ։ Ամբողջ էջի գինը 6 մանեթ։ Կես էջի գինը 3 մանեթ։ Քառորդ էջի գինը 1 մանեթ։ Տարեգրքի գինը 1 մանեթ։ Գրագիտաց Ընկերության անդամներին տրվում է 5 տոկոս զեղչ։ Գրքերը ստանալու համար դիմել Գրագիտաց Ընկերության գրասենյակը։ Գրքերը ստանալու համար դիմել Գրագիտաց Ընկերության գրասենյակը։

Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք
Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք
Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք
Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք

Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք
Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք
Գրագիտաց Ընկերության Տարեգիրք

ՄՈՒՍԱՀԷՏԱԹ ՄՈՒՍԻՊԻՆՃԷ ԹԱԼԻԵԷՑԻ ՄԷՄԱԼԻՔ ՎԷ ԹԱԶՄԻՆԱԹԸ ՀԱՐՊԻԵԷ

Իսթանպոլտան չու աթիտէքի մէքթուպ լ'Իւնիվէր նամ Ֆրանսըզ զազէթասընա կէօնտէրիլմիշ տիր.

«Պէրլին մուահէտէսի ահքեամընա, թահթը թէպահեէթի տէվլէթի Ալիեէտե գալմասը լազըմ կէլէն մէմալիքին Ռուսիա ասաքիրի թարաֆընտան թախլիեէսի հագգընտա, կէրէք ճանիպի Պապը Ալիտէն վէ կէրէք ինկիլթերրա տէվլէթի թարաֆընտան, Ռուսիա տէվլէթինին Տէրիսաատէթ սէֆիրի բրէնս Լոպանոֆ իտիլէն չէտիտիւլ մէալ թէպլիղաթլար, չիւպհէսիզ մալիւմիւնիւզ տիւր։ Էվրոբա զազէթալարը, հէր նէ գատար պու թէպլիղաթլարը իւլթիւմաթում գելըգը օլտուգլարընը պէեան իթմիշլէր իսէ տէ, պունուն ասլը օլմաեըպ, պիլաքս մէզքիւր թէպլիղաթլար զաեէթ միւթէտիլ սուրէթտէ օլմուշլար տըր։

«Բրէնս Լոպանոֆ պու խուսուստա պա նոթա ճէվապ վիրիպ, մէզքիւր նոթանըն պիր սուրէթի Սոֆվէթ բաշա հազրէթլէրինէ վէ տիկէր պիր սուրէթինի տախի Ինկիլթէրրա սէֆիրի սրը Լաեարտա իթա գելընմըշ տըր։ Պու նոթատա, էվվէլա Ա.–Մթէֆանոս ահտնամէսինտէ պէեան օլունտուղու իւզրէ, թազմինաթը հարպիեէնին պիր դըսմընըն թէէտիեէսի, վէ սանիէն Ա.–Մթէֆանոս ահտնամէսինին պիլճիւմլէ ահքեամընը իպդաէն, Ռուսիա տէվլէթիյլէ պիր մուահէտէյի մախսուսէ ագտը մատտէլէրի թարաֆը տէվլէթի Ալիեէտէն իֆա գելընմատըգճա, Ռուսլարընը, իսթիլա իթմիշ օլտուգլարը մէմալիքի թախլիեէ իտէմեէճէքլէրի իշար օլունմուշ տուր։ Բրէնս Լոպանոֆ, մէզքիւր իքի մատտէլէրին իֆասընը թալէպէ Ռուսիանընը հագգը պուլունտուղունու պէեան իտիեօր։ Իշթէ պիր մէնպայի մէվսուգտան իսթիհսալ իթտիկիմէ նազարէն, սէֆիրի միւշարիլէյհին նոթասընը խիւլասասը չունտան իպարէթ տիր։ Շէօյլէ քի,

«Ա.–Մթէֆանոս մուահէտէսի, Պէրլին ահտնամէսինտէ հիչ պիր կէօնա թէպէտտիւլ ուղրամատըղընտան, վէ հիչ պիր ֆըգրասը ֆէսխ իտիլմէտիկինտէն, մուահէտէյի մէզքիւրէնին հէնուզ մէրի իւլ իճրա օլտուղունու քիմսէ ինքեար իտէմէզ։ Պինապէրին Ա.–Մթէֆանոս մուահէտէսինին 19 ունճու պէնտինկտէ թազմինաթը հարպիեէ հագգընտա չէօյլէ տէնմիշ տիր.

«Հաշմէթլու Ռուսիա իմբէրաթօրու հազրէթլէրի թարաֆընտան, մուհարէպէնին Ռուսիաեա մուճիպ օլտուղու զարար ու զիեանա մուգապիլ թազմինաթը հարպիեէ տէյի թալէպ օլունան, վէ Պապը Ալի ճանիպինտէն թէէտիեէսի տէրիւհտէ իտիլէն մէպալիզ։ Էվվէլա ասքէր վէ էտէվաթը հարպիեէ, վէ ֆէբրուտէ օլան էշեա մէսարիֆի օլարագ 900 միլեոն ռուպլի, վէ սանիէն, Ռուսիանընը սէվահիլի ճէնուպիեէսինէ, վէ իսրաճաթը թիճճարիեէսինէ, վէ չըմէնտֆէրլէրինէ վուգու պուլան զարար իշին 400 միլեոն ռուպլի, վէ սալիսէն, Գաֆգասիա հիճումունտան վուգու պուլան զարարլարա մուգապիլ 100 միլեոն ռուպլի, բասիէն մէմալիքի Օսմանիէտէ Ռուսիա թէպաա վէ թէէսսիսաթընա վուգու պուլան զարար իշին 10 միլեոն քի ճէման 1410 միլեոն ռուպլի։»

«Պունտան պաշգա Ա.–Մթէֆանոս մուահէտէսինտէ տէնմիշ տիր քի, Ռուսիա իմբէրաթօրու տէվլէթի Ալիեէնին մուզայիդաեը մալիեէսինի նազարը տիգգաթա ալտըգընտան, թազմինաթը հարպիեէտէն պիր մզգտարընըն Ա. Նատօլուտա արազի թէրքի իլէ թէսվիեէ իտիլմէսինէ բազը օլմագտա տըր, վէ մէզքիւր մուահէտէտէ չէօյլէ իլավէ իտիլմիշ տիր.

«Ռուսիաեա թէրք օունան իշ պու արազի 1 միլեար 100 միլեոն ռուպլի իթիպար օլունմուշ տուր։ Թազմինաթընը պագի գալան 300 միլեոն ռուպլինին սուրէթը թէտիեէ վէ թէէմինի, Ռուսիա տէվլէթի իլէ սալթանաթը Սենիեէ պէյնինտէ պիր իթթիֆագը մախսուս իլէ թէսվիեէ օլունաճագ տըր։ Ռուսիա թէպաասըյլա միէսսիսաթընա թախսիս օլունան 10 միլեոն ռուպլի, այէագատար օլանլարընը միսթէտիեաթը Տէրիսաատէթտէ Ռուսիա սէֆարէթխանէսի մարիֆէթի իլէ թէտգիգ օլունարագ, Պապը Ալիեէ արզ իտիլտիքճէ, թէսվիեէ օլունաճագ տըր։»

«Ասաքիրին թախլիեէսի մատտէսինէ կէլինճէ, Ա.–Մթէֆանոս ահտնամէսինին 25 ինճի ֆըգրասընտա չու վէճճ իլէ պէեան գելընմըշ տըր.

«Ռուսիա ասքէրի, տէվլէթի Ալիեէնին էվրոբա գըթասընտա պուլունան մէմալիքինի, Գուլղարիսթան միւսթէսնա օլարագ, սուլհու գաթինին ագտը թարիխնտէն իթիպարէն իչ մահ զարֆընտա թէքմիլէն թախլիկ իտէճէքլէր տիր։»

«Բրէնս Լոպանոֆ իլավէ էյլէեօր քի, 25 ինճի մատտէտէ կէօրիլտիկիւ իւզրէ Ա.–Մթէֆանոս մուահէտէսի պիր մուահէտէյի իպթիտաիեէ տիր։ Պինաէն ալէյհ պիր մուահէտէյի գաթիէյի սուլհիեէ ագտ իթմէզտէն էվվէլ, մուահէտէնին 19 ունճու պէնտինին ահքեամը իճրա իտիլմէլի տիր։ Պու հալտէ, մուգարրէր օլան մէպլաղ տէվլէթի Ալիեէ թարաֆընտան թէէտիեէ գելընմատըգճա, Ռուսիանընը քէնտի ասքէրլէրինի իսթանպոլ ճիվարլարընտա պըրագմաեա հագգը վար տըր։ Էկէրչի 19 ունճու վէ 25 ինճի մատտէլէր, Պէրլին գոնկրէսինտէ թէպտիլ օլունսա, վէ եախսա անլէրին եէրինէ պաշգա մատտէլէր գայիմ իտիլսէ իտի, օլ վագըթ իշ պիւսպիւթիւն պաշգա տիւրլիւ օլուր իտի։ Ֆագաթ Պէրլին ահտնամէսինտէ, նէ՝ արաղիյի Օսմանիեէնին թախլիեէսինտէն վէ նէ՝ տախի թազմինաթը հարպիեէ մատտէսինտէն պահս օլունմամըշ տըր։ Նալընըզ գոնկրէնին օն պիրինճի մատտէսինտէ, պու մէսէլէ իւզէրինէ պիր մզգտար պահս իտիլմիշ, վէ միւթէատտիտ մուրախասլարընը իֆատաթ վէ միւթալաաթը իւզէրինէ ըէսմի բրօթօգօլտա չու վէճճ իլէ պէեան գելընմըշ տըր.

«Պապը Ալինին էն էսկի ալաճագ սահիպլէրինին հագգլարը, Ռուսիա տէվլէթինին թալէպ իթտիկի թազմինաթը հարպիեէտէն տօլաեը ասլա տիւշարը թէհլիքէ օլամագլար։ Թազմինաթը հարպիեէ մատտէսի, սըրֆ տէվլէթի Ալիեէ իլէ Ռուսիա տէվլէթի պէյնինտէ պիր մէսէլէ օլուպ, պունուն գոնկրէ հոզուրունտա թէղէքքիրի ասլա ճայիզ տէյիլ տիր։»

«Բրօթօգօլուն իշպու նէթիճէյի գարարը կէօսթէրիր, տիւէլի մուազզամմուրախասլարը քի թա օլ վագըթտան Ռուսիա իլէ տէվլէթի Ալիեէ միանընտա պիր մուահէտէյի խուսուսիեէ ագտինին լազըմէտէն օլտուղունու միւլահազա իթմիշլէր տիր։ Պինապէրին Ռուսիա տէվլէթինին, պու կիւնքի կիւն, Ա.–Մթէֆանոս ահտնամէնինի պիր մուահէտէյի իպթիտայիեէ ատտ իտէրէք, տէվլէթի Ալիեէ իլէ պիր մուահէտէյի գաթիէյի սուլհիեէ ագտ իթմէք իսթէմէսինտէ հագգը վար տըր։

«Իշթէ բրէնս Լոպանոֆ թարաֆընտան կէօնտէրիլէն նոթա, հէման պու մէալտէ տիր։ Պիթարաֆանէ հիքմ իթտիկիմիզտէ, Ռուսլարընը պու սըրատա կէօսթէրտիքլէրի իսպաթ վէ սէպելէրին մուվաֆֆըգ հագգանիեէթ վէ մասլահաթ կէօրիւնտիկիւնիւ իգրարէ մէճպուրուզ։ Շիւպհէսիզ, պազը մուազզամ տէվլէթլէր, Ռուսլարը մէմալիքի Օսմանիէտէն չըգարամատըգլարը իչին թէէսսիֆ իտէճէք տիրլէր, ֆագաթ նէ՝ չարէ։ Տիբլոմաթլար Պէրլինտէ պուլունմագտա իքէն, պու իշի նազարը տիգգաթա ալմալը իտիլէր։ Հալպու քի պու կիւնքի կիւն, Պէրլին մուահէտէսի, հիչ տէյիլ իսէ, պու մէսէլէտէ օլսուն, Ռուսլար հագգընտա իտաեըրը տըր։»

Սագըզտա Մահմուտ Նէտիմ բաշա Հազրէթլէրինի կէօրմիւշ օլան պիր զաթ, միւշարիլէյհ հազրէթլէրի իլէ ճէրէեան իտէն մուհավէրէսինի, իզմիրտէ պասըլան էմբարսիալ զազէթասընա պէր վէճճի աթի իշար իտիեօր.

Պու քէրէ մէմալիքի Օսմանիէեէ ավտէթինէ միւսաատէյի սէնիեէ էրզան պույրուլմուշ օլան Միտհաթ բաշա հազրէթլէրինի կէօրմէք իւզրէ կիրիտէ կիթմէզտէն էվվել, իւչ սէնէտէն պէրու Սագըզտա իգամէթ իյլէմէքտէ օլան Մահմուտ Նէտիմ բաշա հազրէթլէրի իլէ միւլագաթ իթմէք իսթէտիմ։ Ալտըզըմ մալիւմաթա կէօրէ, սատրը էսպագ հազրէթլէրի քիմսէյի նէզտինէ գապուլ իթմէէրէք պիր քէօշէյի ինզիպաթէ չէքիլէրէք իմրարը էվգաթ իյլէտիքլէրի իչին միւշարիլէյհլէ գոնուշմագ գօլայ աէյիլ իտի։ Միւշարիլէյհ խանէսինտէն բէք նատիր չըգմագտա օլուպ, ատատը թէչրիֆլէրինտէն պէրու բէք ազ տէֆա օլմագ իւզրէ խատէմէսինտէն պիրի մաեէթինտէ օլտուղու հալտէ կիւնէչին պաթմասընտան եարըմ սաաթ էվվել տէնիզ գըեըսընտա կէզինտիյի կէօրիւմիւշ տիւր։

Նէ հալ իսէ, էվրոբալը օլտուղումա, վէ տէվլէթի Օսմանիեէնին էսքի պիր տօսթու պուլունտուղումա կիւվէնէրէք պիր միւլագաթ թալէպ իթմեէ գարար վիրիպ, պու պապտէ, բաշանընը միւթէմէտի զանն օլունան, վէ եօգարըտա զիքրի սէպգաթ իտէն ուշաղա միւրաճաաթ իյլէտիմ։ Մէրգում պիր չօգ իթիրազաթ սէրտի իլէ պէրապէր, բաշանընը խալգ իլէ բէք նատիր կէօրիւշտիւկիւնէ տայիր էվվէլճէ իչիթմիշ օլտուղում սէօզիւ թէքրար իթմիշ իսէ տէ, իսրարըմա, վէ ատատան գարիպէն ազիմէթ իտէճէկիմի իֆատէ իյլէտիկիմէ մէպնի, իրթէսի կիւնիւ էօյլէ վագթի խանէեէ կէլմէքլիկիմի, վէ չէրէֆի միւլագաթա մազհար օլմամ իչին էլինտէն կէլէն զայրէթի իյֆա իտէճէյինի պէեան իյլէտիւ։

Իրթէսի կիւնիւ վագթը մուայէնտէ զէրվէյի իգպալէ գատար եէթիշմիշ օլան սատրը միւշարիլէյհին պու

ՉԻՆԿԵԱՆԷ ԳԸԶԸ

—42—

17

ՊԻՐԻՆՃԻ ՄԷՎԻՏԻ ԻՃԹԻՄԱ

—Նէ՞ վագըթ մահէլի մազսուտէ վասըլ օլուրուզ։

—Պիր ադտան։

Պու սէօզէր իւզէրինէ, գըլաղուզ գարը էօնտէն վէ Թանքրէտ արգատան եէրիւմէկէ պաշլատըրար, վէ պէօյլէճէ, քիմսէ օլմաեան Լամէտա սէյրանկեահընը կէչիպ, մահէլի մէպպուրուն ուճուն կէլտիքլէրինտէ, մէճհուլէ գատըն տուրտու, վէ Թանքրէտ սապըրսըզլըգա, «Նէ՞ իչին տուրտունուզ տէեու» մէրգումէեէ սիւալ իթմէսինտէ, մէզպուրէ, պունա ճէվապ վիրէճէք եէրտէ, ադընա քիչիւք պիր տիւտիւք կէօթիւրտիւ, վէ պունունա Թաթը վէ ուզուն պիր ըսլըգ սէսի չըգարտը։ Ինպու ըսլըգ սէսի պիր իշարէթ իտի, պիրա, ադընպինտէ, պիր ադ ուզագտան գապա ֆապինտէ, [illegible] ամաթա սէտասը իչիգաթ նիգամը պիր [illegible]։ Պիր տաագըգա սօնրա, ֆէնէրլէրի եաղըլմամըշ օլան պիր արապա կէլիպ, մէրգուման գատըն վէ տէլիգանլընընն էօնիւնտէ տուրտու։

—Կիրէնիզ, տէտի գլաղուզ գարը Թանքրէտէ, վէ մէրգում արապանընն չիթէլէրի իւզէրինէ օթուրմասընտա, գըլաղուզ գարը տախի կէլիպ մէրգումուն եանընա օթուրտու, վէ հիչ պիր քէլամ իրատ իտիլմէէրէք, արապա հարէքէթէ պաշլատը։

Հավանանընը ուսուլինէ մուղայիր օլարագ, պու արապանընն արապաճընը կիտէճէկի մահէլի էվվելճէ պիրիր իտի, չիւնքի գըլաղուզ գարը նէ Թարաֆա կիտիլճէկինի ասլա պիլտիրմէեօր իտի։ Վէ պէյկիր, սիւրաթը հարէքէթինի գաթան Թատիլ իթմեէրէք, պաղէն սաղ վէ պաղէն սոլա սաբարագ, պիր չօգ քիչիք վէ պիյիք սօգաղլարտան կիրիպ չըգտըգտան սօնրա, նահաեէթ, իքի Թարաֆը պաղէ տիվարլարընյա մուհաթ օլան տար պիր եօլա վասըլ օլտու։ Պու մահէլտէ պուլունան պիր Թագըմ ոարմաշըգ աղաճլարընընն գուվվէթլի տալլարը, մէզքիւր տիվարլարը իհաթա իթտիքտէն մաատա, եօլուն իւզէրինտէ պիր նէվի քէմէր թէրթիպ վէ թէչքիլ իթմէք իւզրէ, պիր Թարաֆտան օլ պիր Թարաֆա գավուշմագտա իտիլէր։

Պու արա Թանքրէտ, ըէհպէրի օլան գարըեա խիթապէն,

—Եագլաչը՞ եօրմուեուզ, տէեու սիւալ իթտի։

—Էվվէթ, էֆէնտիմ, եալընըզ եագլաշմաք տէյիլ, մահէլի մագսուտէ կէլիեօրուզ, տէտի Մէզպուրէ գատըն։ Պատէհու չէօյլէ իլավէթէն, ըէնա իտէրիմ, էֆէնտիմ, եիւզիւնիւզիւ պանա տօղրու չէվիրինիզ, տէտի։

Թանքրէտ, պու թէքլիֆէ մուվաֆֆագաթ իթմէսի իւզէրինէ, եանազլարընյա անլը իւզէրինէ իբէքի պիր գումաշընն տօղունտուղունու հիսս իյէտի, վէ Թապլաթյէ քէլամա ադագ պիրէ,

—Նէ՞ եաբըեօրսունուզ, տէեու սիւալ իթտի։

—Էֆէնտիմ, կէօզէրինիզի պաղլաեօրում, տէտի մէճհուլէ գատըն։

—Նէ՞ իշին։

—Անընճէ վէվալընը պէն վիրէմէմ, պէն քէնտի վաղիֆէմի իճրա իտիեօրում։

Կէօզէրի պաղլը օլան պիր ատէմ, սիլահսըզ ատէմէրէ պէնզէտիկինտէն, Թանքրէտ պիր էմնիեէթսիզլիք հիսսի իլէ եիւգիւնիւ թէքբարէն օլ պիր Թարաֆա չէվիրսի, վէ պու արա մէրէզ գատըն, «Աբէյ՝» տէյիպ, արապանընն հարէքէթինի տուրտուրտուգտան սօնրա,

—Էֆէնտիմ, տէտի, էկէրչի կէօզէրինինի պաղլաթմագ իսթէմէզսէնիզ, վէ էկէրչի պիր տուզագտան գօրգուեօրսանըզ, վէ պէնիմէ կէլմէք իսթէմէզսէնիզ, պիր ադ էվվել սիսի ալտըզըմ մահէլէ տէօնէպիրսինիզ, վէ սիզէ եէմին իտէրիմ քի, էֆէնտիմ սիզին գօրգումուշ օլտուղունուզու իչտէճէք օլուր իսէ, պու կիճէ սիզին լէ միւլագաթ իտէմէտիկինտէն տօլաեը ասլա իշխարը քէտէր իթմեէճէք տիր, վէ սիզին խաթըրէնիզ, անընճ ֆիքրինտէն վէ եիւրէկինտէն մահվ օլուպ, էսէրի պիլէ գալմաեաճագ տըր։

Պու գարը, իշպու լաֆդլարը հէնուզ սէօյլէմէքտէ իքէն, Թանքրէտ մէզքիւր մուվագգաթ թէրէտտիտինտէն նաչի ար վէ հիճաբ իթմէքտէ իտի, վէ իշթէ պու սըրատա մէրգում, քէնտի քէնտինէ,

—Նօլուն պու ատրէճէսինէ կէլմէչ օլտուղում հալտէ, Թա ուճունա գատար կիթմէլիյիմ, տիմէքտէ իտի, պունտան պաշգա գօրգաճագ նէ՞ սէպէպիմ վար տըր։ Քիմսէ պէնի Հավանստա Թանըմագ, վէ պէնի սօյմագ իւզրէ պիր տուզաղա տիւշիւրէնլէր իսէ, իյի պիր քէլէբիրէ գօնմուշ օլմագլար։

Թանքրէտ, պու սէօզլէրի քէնտի քէնտինէ սէօյլէտիքտէն սօնրա, ըէֆիգէսինէ իսթապէն տախի,

—Ինթէ եիւզիւմ, իսթէտիկինիզէ եաբըն՝ տէտի։

Մէզպուրէ գատըն, մէրգումուն կէօզէրինի պաղլաեարագ,

—Վագթը կէլտիկինտէ, պու պաղ չըգարըլաճագ տըր, տէտի, վէ արապաճընա էվվել սիսի ալտըզըմ մահէլէ տէօնէպիրսինիզ, վէ սիզէ եէմին իտէրիմ քի, էֆէնտիմ սիզին գօրգումուշ օլտուղունուզու իչտէճէք օլուր իսէ, պու կիճէ սիզին լէ միւլագաթ իտէմէտիկինտէն տօլաեը ասլա իշխարը քէտէր իթմեէճէք տիր, վէ սիզին խաթըրէնիզ, անընճ ֆիքրինտէն վէ եիւրէկինտէն մահվ օլուպ, էսէրի պիլէ գալմաեաճագ տըր։

Պու գարը, իշպու լաֆդլարը հէնուզ սէօյլէմէքտէ իքէն, Թանքրէտ մէզքիւր մուվագգաթ թէրէտտիտինտէն նաչի ար վէ հիճաբ իթմէքտէ իտի, վէ իշթէ պու սըրատա մէրգում, քէնտի քէնտինէ,

—Նօլուն պու ատրէճէսինէ կէլմէչ օլտուղում հալտէ, Թա ուճունա գատար կիթմէլիյիմ, տիմէքտէ իտի, պունտան պաշգա գօրգաճագ նէ՞ սէպէպիմ վար տըր։ Քիմսէ պէնի Հավանստա Թանըմագ, վէ պէնի սօյմագ իւզրէ պիր տուզաղա տիւշիւրէնլէր իսէ, իյի պիր քէլէբիրէ գօնմուշ օլմագլար։

Թանքրէտ, պու սէօզլէրի քէնտի քէնտինէ սէօյլէտիքտէն սօնրա, ըէֆիգէսինէ իսթապէն տախի,

—Ինթէ եիւզիւմ, իսթէտիկինիզէ եաբըն՝ տէտի։

Մէզպուրէ գատըն, մէրգումուն կէօզէրինի պաղլաեարագ,

—Վագթը կէլտիկինտէ, պու պաղ չըգարըլաճագ տըր, տէտի, վէ արապաճընա

(Վրդ. Տ.)

Ամենամեծ զարմանքն էր, որ Հայաստանի Հանրապետությունը ոչ միայն դիմադրեց, ոչ միայն ոչնչացրեց թշնամուն, ոչ միայն ազատագրեց գրաված հողերը, ոչ միայն ստեղծեց ինքնուրույն պետություն, ոչ միայն ունեցավ բանակ, ոչ միայն ունեցավ զորավար, ոչ միայն ունեցավ հաղթություն, ոչ միայն ունեցավ հանրաքվե, ոչ միայն ունեցավ Սահմանադրություն, ոչ միայն ունեցավ ազգային դրոշ, ոչ միայն ունեցավ զինանոց, ոչ միայն ունեցավ դրամ, ոչ միայն ունեցավ ազգային գաղափարախոսություն, ոչ միայն ունեցավ ազգային գաղափարախոսներ, ոչ միայն ունեցավ ազգային գաղափարախոսներ, ոչ միայն ունեցավ ազգային գաղափարախոսներ

Ռուսիաեա 300 միլեոն ռուպլի թազմինաթ վիրմէքլիկէ գապուլ իթմիշ տիր։ Պու մուահէտէտէ Գարատաղա տայիր պիր ֆըգրա տէրճ իտիլմէսի մէսէլէսի գարարլաշտըրըլմամըշ տըր։

Բէթրէսպուրկ, 4 դեկտ.

Պիլճիւմէ Սէն–Բէթրէսպուրկ վէ Մոսգուա ղազէթալարը Ռուսիա իմբէրաթօրու թարաֆընտան իրատ օլունան քէլամլարը հիւսնի սուրէթտէ թէլադէ իտիեօրլար։ Մէզքիւր ղազէթալար, պու սէօզլէրտէ, պիր սուլհ տէվրինին պաշլամասը իչին էհալիյի մէմլէքէթէ խ'թապէն պիր տավէթ վէ իսլահաթը տախիլիեէ մանէասը կէօրիւեօրլար։

Լօնտրա, 5 դեկտեմ.

Թայմս ղազէթասը, Աֆղանիսթանտա արզու օլունան հուտուտուն զապթ օլունմասըյլա, ինկիլթէրրաճա տիչար օլունաճագ մէսարիֆին մըգտարը', եալընըզ պիր միլեոն ինկիլիզ լիրասընա պալիղ օլաճաղընը զանն իտիեօր։

Իսթանպօլ, 3 դեկտ.

Պապը Ա.ի իլէ գօնթ Զիչի, եէնի Բաղարընն իսթիլասը իւզէրինէ եէնիաէն միւզաքէրէեէ իպթիտար իյլէմիշլէր տիր։ Պու մէսէլէ հագգընտա պիր հիւսնի իթիլաֆ էսասէն գարարլաշտըրըլմըշ տըր։

Ավսթրիալըլար, քէնտի մէվճուտիեէթլէրինին լիւզումու թաստիգ օլունմատըգճա, պու գըշ շէհրէ կիրմէեէճէք տիրլէր։

Շու էսնատէ օրատա պուլունան Ռուսլար, մահէլլի մէզգուրտա գալաճագլար տըր։ Հուգուգը հիւքմրանիյի սալթանաթը Սէնիյէ վէ իտարէյի Օսմանիեէ եէնի–Բազարտա իպգա իտիլէճէքլէր տիր։

Պիր հիւսնի իթթիֆազը քեամիլէ հուսուլէ կէթիրիլմէսի, մէզքիւր սոն շարթըն իճրասընա մէնութ տուր։

Մէճլիսի վիւքէլա եարընը պու մէսէլէյի թահթը թէզէքքիւրէ ալըպ, էօնիմիւզտէքի բազար կիւնիւ գաթիէն զաթը հազրէթի Բատիշահինին թաստիգինէ արզ իյլէեէճէք տիր։

Լօնտրա, 4 դեկտ.

Վիէննատան Ութանտարտ ղազէթասընա պիլտիրիլտիկինէ նազարէն, Պոսնա վէ Հէրսէք աստքիրի իհթիեաթիեէսինին ազիմէթի թաթիլ իտիլմիշ, վէ իհթիեաթ սընըֆիընա մէնսուպ օլան տիկէր պիր չօդ ասքիր, քէնտի ալայլարընա կէթմէք իւզրէ, էմր ալտ իյլէմիշէր տիր։

Բէշթատան կէօնտէրիլիպ, Տէյլի Նիուզտա տէրճ իտիլէն պիր թէլէկրաֆնամէնին թէէմինէ կէօրէ, Ռուսիա հարպիեէ նազարը, Օտէսսանըն 10 600 նէֆէրտէն միւրէթթէպ օլան ֆըրգասընա, պիր ան էվվել Պուրկասա կէթմէք իչին էմր վիրմիշ տիր։

Թուլօն, 5 նոյ.

Տրաք նամ Ռուսիանըն ավիզո վարօրու սու ասպահ տէրեաեէ ինտիրիլտի։

Մէզքիւր վարօրտա տէօրթ թօր պուլ նուեր։ Մաքինաը 175 պարկիր դուվվէթինէ տիր։

Պէրլին, 5 դեկտ.

Իմբէրաթօրըն կէչէճէյի եօլար ինանալա խընճախընճ տօլու տուր։

Հէր թարաֆտա խանէլէր սանճաղլար վէ չամ ագաճը տալարը իլէ տօնատըլըեօ։

Իմբէրաթօրըն էյլէմէ պուրաեա գէվասէլէթ իսէպլէճէյի իլան օլունմըշ տըր։ Խանէտանը իմբէրաթօրի ագասը իլէ հէյեէթը վիւքէլա էյլէ սուլարընտա չըմնտըքէր ըսթասիօնընա վիրուա իսէճէքլէր։

Պէրլին, 5 դեկտ.

Իմբէրաթօրըն բարիպ ալտուղու չըմնտըքէր գաթարը թամ էյլէմէ ըսթասիօնա տուխուլ իյլէտի։ Իմբէրաթօր հազրէթլէրի, վալօնատան չըգար չըգմաղ, հէմշիրէսի Մէքլենպուրկ կրանտ տիւչէսաեը գուճագլատը, վէ Բրաունշվայգ խանէտանը գըրալիսինին սայր ազալարընտա սէլամ վիրտի։ Մուտիխարէն, պէտիւք սալօնա կիրիպ, էվինի էվվէլա չէհիր էմինի միւսիւ ալ Ֆորքենպէք ուզաթը, վէ պատէհու վիւքէլա, ժէնէրալար, վէ սայիր մէմուրինի մուազզամաեա տէօնիպ, պունլարա պիր նութգ իրատ իյլէտի քի՝ շու վէճհ իլէ խիւլասա օլունապիլիր։

Կէօրտիւյիւմ գապուլիեէթ վէ կէրէք քէնտի հագգընտա վէ կէրէք խանէտանըմ հագգընտա կէօսթէրտիյինիզ ուզուտիեէթտէն հիսս իյլէտիյիմ մէսէրրէթէ, չէքտիյիմ մէշագգաթլարը խաթըրլատըգճա տույուզում քէտէր ու էյլէմ գարըշմագտա տըր։

Կարալարընտան գիեատէ եիւրէկիմտէն գանլար ադտը։ Գանընը տէօքտիւյիւմտէ, վաթանընը սէատէթը հալինէ պիր ֆայիտէ հասրլ օլաճաղընա, վէ էհալիսին, տօղրու եօլտան չաշմըշ օլան գըսմըն սէլամէթինէ եարտըմ իթմիշ օլաճաղընա էկեր իգնա օլմուշ օլսամ, քէմալի մէսէրրէթլէ հէր կէօնա ճէֆաեը չէքմէեէ վէ գանընը տէօքմէեէ հազրըմ։

Պէրլին, 5 դեկտ.

Օն տագըգա սոնրա իմբէրաթօր հազրէթլէրի իսթիւ աչըգ վէ ալթը պէյկիրլի պիր արապաեա բաքիպ օլարագ ըսթասիօնու թէրք իյլէտի։ Իմբէրաթօրըն արապասը արտը սըրա եիկիրմի իքի արապա կէթմէքտէ իտի։ Պու արապալարտա վէլիի ահտիլէ մատամասը, բրէնս Ֆրէտէրիք Շարլը, վէ բրէնսէս Լուիզ իլէ նիշանլըսը տիւք տը Գոնոկթ վէ սայիր բրէնս վէ բրէնսէսլէր պուլունմադտա իտի։ Իմբէրաթօրըն սաղ գօլու պաղա ասըլմըշ իտի։

Բէնճէրէ վէ պալգօնլարտա տուրան գատընլար իմբէրաթօրըն կէչտիյի վագթթ մէնտիլէրինի սալարլար իտի։ Իմբէրաթօրը միչարիէյէ էօյլէյի 45 տագըգա կէչէրէք սարաեա վարմը օլտու։

Երզրում, 20 հոկտեմբեր

Այսօր ունեցայ այցելութիւն Իսմայիլ փաշայի և Մուսա Կունդուխովի հետ, որոնցից առաջինը Հայաստանի վարչական կառավարիչն է, իսկ երկրորդը զօրաց հրամանատարը։ Երկուսի համբաւն էլ շատ էի լսած. վասնզի միատեսակ հետաքրքիր էի նրանց տեսնելու։ Իսմայիլ փաշան յայտնի է մեր մէջ ինչպէս Տէր–Ղուկասովի արժանի հակառակորդը տնցեալ պատերազմի ժամանակ, և ինչպէս հարատարուեստ և քաջամարտիկ տաճկաց գեներալ, իսկ Մուսա փաշա Կունդուխովը՝ իբրև ամենայայտնի մարդ Տաճկաստան գաղթած լեռնականներից. նա ունէր գեներալ–մայորի աստիճան երբ անցաւ սուլթանի ծառայութիւնը և կոչվեց Լիվա փաշա, նա յայտնի է և իբրև ոխերիմ թշնամի կոմս Լօրիս Մէլիքովի, որին պատերազմի սկզբում երդվել էր կամ կենդանի բռնել կամ սպաննել, բայց Աստուած այնպէս տընօրինեց որ կոմսը առաջին յաղթութիւնը ունեցաւ նորա վրա, որը Բէղլի–Ահմէտ Հայարնակ գիւղի մօտ ջարդուփշուր լինելով, միանգամայն կորցրեց իւր նշանակութիւնը պատերազմի բոլոր ընթացքում. և նշանաւոր երեկոյթ նորա դէմ յայտնվեց իր քաջութեամբ նորա մօտիկ ազգական դըրագունի կապիտան Կուսով Ահմատ. սոցա հետ ինձ վիճակվեցաւ գործ ունենալ. ոչ թէ ինչպէս սուրը ձեռին բռնած հրամանատարների հետ, այլ Հայաստանի կարգը պաշտպանողների և խաղաղութիւնը ապահովողների։ Մինչև տեսնվելս ի հարկէ արդէն տեղեկացած էի նոցա բնաւորութիւնների և սովորութիւնների վրա, որոնց համեմատ ինձ հարկաւոր տեսակցութեան ժամանակ բաւականանալ միայն հեռուից ձեռքը ճակատին տանելով և փոխադարձ հարցմունքներով։ Բայց խոստովանվում եմ անկեղծերէն որ թըւալի ու ծանր էի համարում տեսնվիլ յաղթուած տէրութեան ներկայացուցիչների հետ նոցա սովորութեամբ, որ իմ աչքիս խոնարհացնող էր երեւում, վասնզոյ ներս մտածին պէս ադադ և վստահ ուղղեցի իմ քայլերը դէպի պարթևանձ ծերունի Իսմայիլ փաշան, որը իսկոյն վերկացած յառաջացաւ մինչև սենեակի կէսը և անմիջապէս սեղմեց իմ ձեռքը երբ մեկնեցի նորան. հրավիրելով նստել իրան մօտ, նա դարձեալ անկատար չը թողեց իր սովորութիւնը, այլ համբոյրի ձեւով «բարեաւ տեսանք» ասեց, ակնարկելով գլխի շարժմամբ ներսը կանգնած արաբին սուրճ բերել։ Ես չտապեցի մատուցանել նորան Լազարեվի ողջոյնը և խորին յարգանքը։ «Ո, անչափ շնորհակալ եմ, ասեց նա, իմ մեծարգոյ եղբօրից, որին ես պատուում եմ բոլոր սրտից։» Այդ պատիւը անշուշտ փոխադարձ է, պատասխանեցի, երբ դուք, գերազանց, այդչափ բարձր պահեցիք պատերազմի դաշտում զինուորի և զօրապետի վարքը։» Անմիջապէս ստացայ շնորհակալութեան համբոյր։ «Սրտի վշտով իմացայ իմ մեծ եղբօրս ընտանեկան անբաղդութիւնը, շարունակեց նա, և արդէն հեռագրով խնդրել եմ նորանից վերհանձն թողութիւն որ չը կարողացայ իր ժամանակին գնալ Ղարս ու գրկելով նորան յայտնել իմ ցաւակցութիւնը։» «Իվան Դաւիդովիչ Լազարեվը այնչափ յարգում է ամենի արժանաւորութիւնը, ասեցի ես, որ նորա համար կրկնապատիկ վիշտ կը լինէր եթէ մի այդչափ մեծ նեղութիւն յանձը առնէր նորա ալեզարդ անդրանիկ եղբայրը։» «Իմ սիրելի բէյ, չը գիտես որչափ եմ սիրում ես Լազարեվին, շարունակեց մուշիրը, ես սիրում եմ նորան, որովհետև նա այնչափ մեծամիտ է թշնամութեան ժամանակ, որչափ այժմ խոնարհ և համեստ, մինչդեռ այդպէս չեն շատերը ու շատերը ձեր և մեր գեներալներից։ Այստեղ նա խորը հառաչեց գլուխը բազմախորհուրդ շարժելով, երեւում էր որ նա բաւական չէր շատերից։ «Էհ, էլ ի՞նչ լուր կայ, հարցրեց նա, բաւական՞ են աքդեօք ձերոնք ինձնից քանի որ վայի եմ նշանակված Երզրում, բաւական է արդեօք իմ եղբայր Լազարեվը։» «Դուք ուզում էք ասել, մուշիր, թէ Լազարեվը պարտաւորվա՞ծ է ձեզ թէ ո՛չ։» «Ըստա ֆռբլա (բաւ լինի) կրկնեց երկու անգամ մուշիրը, պարտաւորութեան տեղիք ամենեւին չեմ տեսնում ես։» «Այո՛, պարտաւորվա՛ծ, կրկնեցի ես հաստատութեամբ, վասն զի պահելով հայերին գաղթականութիւնից։ Լազարեվը կարող էք մեծ մեղք վաստակել իր հոգու վրա, եթէ որ և իցէ չարիք հանդիպէին նոցա մուսուլմանների կողմից, իսկ որ ոչինչ չը պատահեց, այլ ընդհակառակը բոլորը երախտագէտ են Լազարեվին, այդ միայն ձեր շնորհից, մուշիր, որ կարողացաք այդչափ զորեղ կերպով զսպել բորբոքված կրքերը և փոխել ամենայն չարիք։»

Թո՛ղ ընթերցողը կամվիմէնտ չը համարի այս խօսքերը, որ յայտնեցի Երզրումի վալիին, վասն զի նորա խըստութենից դէպի մահմեդականները և անկեղծ ցանկութենից պահպանել հայերին, բաւական են բոլոր քրիստոնեայք, բայց այս մասին ես կը խօսեմ միւս նամակիս մէջ։

«Ցիրաւի ես երջանիկ եմ որ Ռուսերենի մէջ պատահածը իմ վերաբերումն չը պատահեց, ասեց գայլանուն փաշան (Իսմայիլ կուրդ)։ Այս միջոցին ես խօսեցի Ալաշկերտցոց վրա։ ասելով որ նոքա մեծ առատապանի ենթարկվեցին զրկվելով հողից, ունից տեղից։

«Իրանք են մեղաւոր, որդեակս, ասեց մուշիրը, ինչո՞ւ չը հետեւեցին Լազարեվի օրինակին, ինչո՞ւ նոքա ցան ու ցիր եղան առանց վերջը ու ապագան մտածելու,» «Այսպէս թէ այնպէս, գերազանց, բայց արդէն կատարվել է թշուառ իրողութիւնը, այժմ պէտք է մտածած միայն վշտին դարմանելու վրա։» «Ինչպէս» հարցրեց նա։

—«Ապահովել նոցա կայքը ու ունեցածը ուրիշների տիրապետութիւնից մինչև եկող գարունք, երբ գուցէ նոքա վերադառնան իրանց տեղերը։» «Այդ մասին ես արդէն գրել եմ Էջմիածին ձեր Կաթողիկոսին, ասեց նա, բացի այդ առաջարկել եմ և Ստամբուլ որ մի երկու տարով աղատեն Ալաշկերտցոց բոլոր հարկերից և ցանելու սերմ բաժանվի նոցա վերադարձած ժամանակը։» «Այս ըսելով նա իսկոյն կանչեց քարտուղարին և բերել տուաւ ուղարկած թղթի պատճէնը։ Ես շնորհակալութիւն արեցի նորա մարդասիրութենից մեզ բարեաւ ասելով գնացի կունդուխովի տեսութեան. որի մասին դարձեալ միւս անգամ։

Իսմայիլ փաշան շատ տեսքով և դուրական երեսով մարդ է, չը նայելով նորա 70 տարեկան հասակին, նա խիստ արի է և գործունեայ։ Երեսի գծագրութիւնը կանոնաւոր է և նուրբ, հայեացքը մեղմ և խելացի։ Նա խօսում է ո՛չ հաստ և ո՛չ բարակ ձայնով։ Շարժումները ծանր են և համեստ։ Նա թէպէտ խիստ աղօթասէր է և կրօնապաշտ, բայց միևնոյն ժամանակը արդարասէր է և մեծահոգի։ Մէկ խօսքով նա շատ նման է բարոյական և մասամբ ֆիզիքական յատկութիւններով Լազարեվին որին իրաւամբ նա համարում է իր եղբայր։

Գրիգոր Նիկողոսեան

(Մ. 4)

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պիր վաղըթտան պէրու Բորիստէ պուլունմագտա օլան ղազէթամըզըն սահիպի իմթիեազը Փանոսեան էֆէնտիտէն պու բօստա իլէ ալտըգըմըզ մէքթուպտան, միւսիսիլէյէին իսթանպօլա կէլմէք իչին պիր իքի կիւնէ գատար չէհրը մէզքիւրտէն հարէքէթ իտէճէյի անլաշըրմըշ տըր։

ԼՕԱՐԱՆ
ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Ի ԹԱՏՐՈՆԻ ԲԱՐԵՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՅՕԳՈՒԹԱԳԻՐ
Բ. Շրջան—Բ. Երեկոյթ
1878 Դեկտեմբեր 3 Կիրակի դիշեր
ի ժամ 2 1/2

ՄԱՄՆ Ա.

Նուագ (Դաշնակի վրայ) Օր. Նարդոս
Եուպէլ—Ուվերթիւր—Վէպէր
Բանախօսութիւն
Դեր. Գ. Վ. Սրուանձտեանց
ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՄՆ Բ.

Նուագ — (Նոյն)
Բոլքա տը լա Ռէն — Բաֆ
Կրան Կալօ՝տը Գօնսէր—Բէթթէրէր
Բանախօսութիւն—Տօքթէօր Ճէլալեան
Ս. Զ. Բ.

Լոյս—Գլխաւոր յատկութիւնք լուսոյ—Տեսողութեան գործարան, աչք,—Բնախօսական և անդամաղնական մասըն աչոյ։

Ծանօթ. — Մուտքն ազատ է. օթեկաց գինն է 1, 8, 9, 10 և 17 թուոց համար 1 քսաննոց, իսկ մնացեալ թուոց համար 1 տասնոց թղթադրամ. թատերաբեմի աթոռներն 1 քսաննոց թղթադրամ։

Տոմսակները կը՝ծախուին հիմակուընէ Հայկական կրթարանը և նոյն երեկոյ թատրոնին դուռը։

ՕԱՀԻՑ ՂԱԶԷԹԱ
ԽԱՐԱՊԵՏ Ց. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Գալաթատա Բէյնէչէմիճի-բազարընտա
Ն. 41 Իբսի խանընտա